

NEW LEARNING TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL INSTITUTIONS

Almaz Ahmadova

Azerbaijan State Pedagogical University,
senior teacher of the department of pedagogy of preschool education
E-mail: aytən.az@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-4025-4761>

Abstract. The article talks about the intensive application of new training technologies by educators-teachers in pre-school educational institutions. It is noted that the use of these technologies is important in the formation of a child's personality. It is impossible to form a child's personality without humanizing and democratizing the educational process. The main essence of this is the principles of constructive, creative, changing, pedagogical and socio-cultural importance in training, in other words, the pedagogical process conducted in a correct and level way. One of the main tasks of the modernization of preschool education is the goal-oriented organization of the professional activity of educators-teachers. The application of innovative pedagogical technologies to this system, on the one hand, ensures the formation of the professional competencies of educators-teachers, and on the other hand, it creates conditions for the organization of integrative training with the application of technologies to the training process in educational institutions of various levels. Innovative activity is the basis and content of the innovative learning process. The essence of this activity is that the pedagogical process is renewed by bringing innovations to the traditional education system, which leads to an increase in the level of training.

Keywords: preschool period, pedagogical technologies, pedagogical process, child personality, cooperation.

To cite this article: Ahmadova A. (2022). New learning technologies in preschool institutions. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 241, Issue IV, pp. 89-99.

Article history: received – 21.11.2022; accepted – 15.12.2022.

MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ YENİ TƏLİM TEKNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏ

Almaz Əhmədova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
Məktəbəqədər təhsilin pedaqogikası kafedrasının baş müəllimi
E-mail: aytən.az@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-4025-4761>

Annotasiya. Məqalədə tərbiyəçi-müəllimlərin məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə də yeni təlim texnologiyalarını intensiv şəkildə tətbiq etmələri haqqında danışılır. Qeyd olunur ki, bu texnologiyalardan istifadə uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təlim prosesini humanistləşdirmədən, demokratikləşdirmədən uşaq şəxsiyyətini formalaşdırmaq mümkün deyil. Bunun əsas mahiyyətini isə təlim-tərbiyə işində qurucu, yaradıcı, dəyişdirici, pedaqoji və sosial-mədəni əhəmiyyət daşıyan prinsiplər, başqa sözlə desək – düzgün və səviyyəli şəkildə aparılan pedaqoji proses təşkil edir. Məktəbəqədər təhsilin modernləşdirilməsinin əsas vəzifələrindən biri tərbiyəçi-müəllimlərin peşəkar fəaliyyətinin məqsəd yönü təşkilidir. Bu sistemə innovativ pedaqoji texnologiyaların tətbiqi bir tərəfdən, tərbiyəçi-müəllimlərin peşəkarlıq kompetensiyalarının formalaşmasını təmin edir, digər tərəfdən isə müxtəlif səviyyəli təhsil müəssisələrində texnologiyaların təlim prosesinə tətbiqi ilə integrativ təlimin təşkili üçün şərait yaradır. İnnovativ təlim prosesinin əsasını və məzmununu innovativ fəaliyyət təşkil edir. Bu fəaliyyətin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, ənənəvi təhsil sistemində yeniliklər gətirməklə pedaqoji proses yenilənir və bu, təlimin səviyyəsinin yüksəldilməsinə səbəb olur. **Açar sözlər:** məktəbəqədər dövr, pedaqoji texnologiyalar, pedaqoji proses, uşaq şəxsiyyəti, əməkdaşlıq.

Məqaləyə istinad: Əhmədova A. (2022). Məktəbəqədər müəssisələrdə yeni təlim texnologiyalarından istifadə. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 4 (241), səh. 89-99.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 21.11.2022; qəbul edilib – 15.12.2022.

Giriş / Introduction

Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiyalar məktəbəqədər təhsilin dövlət standartlarının həyata keçirilməsinə yönəlmişdir. Bu gün tərbiyəçi-müəllimlərin qarşısında yeni pedaqoji texnologiyalara yiyələnmək kimi ciddi vəzifələr durur. Pedaqoji texnologiyalar çoxdur, onların öz məqsədi və istiqamətləri vardır. Tərbiyəçi-müəllim öz işinə yaradıcı yanaşarsa, sözsüz ki, uşaqlar da onun bu yanaşmasına yaradıcı cavab verəcəklər.

Hazırda məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tərbiyəçi-müəllimlər yeni təlim texnologiyalarını intensiv şəkildə tətbiq edirlər. Bu texnologiyalardan istifadə uşaq şəxsiyyətinin formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Uşaq şəxsiyyətini formalaşdırmaq isə təlim prosesini humanistləşdirmədən, demokratikləşdirmədən mümkün deyil. Bunun əsas mahiyyətini düzgün, yüksək səviyyədə aparılan pedaqoji proses təşkil edir.

Təlim prosesində uşaqların intellektual və mənəvi cəhətdən inkişaf etdirilməsi məsələsini ön plana çəkən yeni texnologiyaların tətbiqi məktəbəqədər yaşlı uşaqların öz fikirlərini aydın, məntiqi ardıcılıqla ifadə etmələrinə şərait yaradır. Eyni zamanda, uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafını təmin edir, onlarda yüksək ünsiyyət mədəniyyəti formalaşdırır.

Əsas hissə / Main part

Araşdırmalardan aydın olur ki, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi tərbiyəçi-müəllimin təlim-tərbiyə prosesində fəal və məqsədyönlü iştirakı bu prosesin müvəffəqiyyətli alınmasına gətirib çıxarır. İnteraktiv təlim məşğələdə yaranan uşaqlararası öyrənmə ünsiyyəti və əməkdaşlığı, tərbiyəçi-müəllim – uşaq birliyini nəzərdə tutur.

İslahat Proqramında nəzərdə tutulmuş əsas istiqamətlərdən biri də pedaqoji innovasiyalardan, təlim texnologiyalarından istifadə edərək uşaqların idrak qabiliyyətlərini inkişaf etdirən, onları müstəqil qərar çıxarmağa sövq edən, onlarda fəal həyat mövqeyi formalaşdıran metodların təlim prosesinə gətirilməsi dir.

Proqramda yeni tipli uşaq müəssisələrinin açılması barədə qeyd olunur: **“2.1.1. ...Müasir tələblərə cavab verən, uşaqların dünyagörüşünü artıran, onların fiziki inkişafını təmin edən, sağlamlığını qoruyan yeni tipli müəssisələrin açılmasını təmin etmək”** [Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı, 1999].

İslahat Proqramı təhsilalanın bir şəxsiyyət kimi formalaşdırılmasını, onun təlim-tərbiyə prosesinin əsas subyektinə çevrilməsini başlıca vəzifə hesab edən,

milli zəminə, nəzəri dəyərlərə əsaslanan bütün qrupların fəaliyyətini təhsilalanın mənafeyinə xidmət etmək məqsədi ətrafında birləşdirən yeni təhsil sisteminin yaradılmasını mühüm vəzifələrdən biri kimi irəli sürür. Yeni təlim texnologiyalarının tətbiqində əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulan bu faktlar onların müasir dövrdə nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunun bariz nümunəsidir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyənin keyfiyyətini yüksəltmək üçün onun idarə olunmasına yaradıcı yanaşılması, keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi uşaqların fəaliyyətinin, davranış təcrübələrinin təmin olunmasına şərait yaradır. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində pedaqoji proses elə geniş sahəni əhatə edir ki, bu mərhələdə hərtərəfli, elmi əsaslara söykənən idarəetmə sisteminin tətbiqi zəruri dir.

Tərbiyəçi müəllimin uşağa sistemli və məqsədyönlü şəkildə təsiri təlimin əsas təşkil forması sayılan məşğələ formasında həyata keçirilir. Təlim-tərbiyə işinin səmərəliliyi xeyli dərəcədə tərbiyəçi-müəllim – uşaq ünsiyyətindən, pedaqoji əməkdaşlığın səviyyəsindən asılıdır. Əvvəllər tərbiyəçi-müəllim – uşaq ünsiyyəti subyekt – obyekt münasibətləri çərçivəsində qurulurdusa, bu gün təlim-tərbiyənin demokratik əsaslar üzərində qurulması bu münasibətlərin də yeni zəmində – yəni subyekt – subyekt münasibətləri zəminində qurulmasını tələb edir. Bu gün tərbiyəçi-müəllim və uşaq pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan bərabər hüquqlu tərəf – müqabillərdir.

Pedaqoji texnologiyalar texnikanın inkişafı əsasında yaranmış, pedaqoji elmlər sahəsində təşəkkül taparaq formalaşmışdır. Hazırda pedaqoji texnologiyaları ifadə edən çoxsaylı terminlər təlim prosesinin fəaliyyət modelini açıqlasada, mahiyyət etibarilə təlim-tərbiyə prosesinin metodları kimi səciyyələnir. “Pedaqoji texnologiyalar optimal didaktik proses olub, təlim-tərbiyə işinin metod və vasitələri haqqında biliklərin məcmusudur. Hazırda təlim prosesi pedaqoji texnologiyaların köməyi ilə idarə olunur [Səlimxanova X., 2012].

Pedaqoji texnologiya dedikdə, tərbiyəçinin pedaqoji vəzifələri həll etməyə yönəldilmiş ardıcıl, qarşılıqlı əlaqədə olan fəaliyyətləri başa düşülür. Yəni pedaqoji texnologiya əvvəlcədən planlaşdırılmış pedaqoji prosesi plana uyğun və ardıcıl olaraq, təcrübədə həyata keçirməkdir. Bu tələbi ödəmək üçün tərbiyəçi-müəllimlərin qarşısında duran əsas vəzifə uşağa öyrənməyi öyrətməkdir, yəni məşğələ prosesində uşağa hazır bilik vermək yox, bu biliyi əldə etməyin üsul və vasitələrini, metodlarını, priyomlarını, qaydalarını öyrətmək lazımdır.

Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiyalar məktəbəqədər təhsilin dövlət standartlarının həyata keçirilməsinə yönəlmişdir. “Pedaqoji texnologiya, mahiyyət etibarilə təlim-tərbiyə prosesinin layihələşdirilməsinin sistemli metodu kimi səciyyələndirilir. O, prosessual kateqoriya kimi bilavasitə tədris və tərbiyə prosesi ilə – müəllimin və şagirdin fəaliyyəti, onun strukturu, vasitələri,

metodları və s. ilə bağlıdır” [Əlizadə Ə., 2008].

Pedaqoji texnologiyalardan istifadə zamanı aşağıdakı mühüm tələblərə əməl olunmalıdır:

- Pedaqoji texnologiya müəyyən elmi konsepsiyaya əsaslanmalıdır.
- Tətbiq olunan pedaqoji proses konkret bir məqsəd əsasında, elmi-metodik səviyyədə layihələşdirilməlidir.
- Tərbiyəçi-müəllimin və uşaqların konkret fəaliyyəti dəqiq proqnozlaşdırılmalıdır.
- Texnologiyanın məzmunu ilə onun prosessual tərəfləri bir-birinə uyğun olmalıdır.
- Diaqnostik prosedurlara xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Fəaliyyətin nəticələrini ölçmək üçün meyarlar, göstəricilər və üsullar dəqiq müəyyənləşdirilməlidir. Bu zaman dövlət tərəfindən təsdiq olunmuş təhsil standartları əsas götürülməlidir.

Pedaqoji texnologiyaların uğurlu təşkili və tətbiqi tərbiyəçi-müəllimdən onun ümumi prinsiplərini də yaxşı bilməyi tələb edir. Metodik ədəbiyyatlarda pedaqoji texnologiyaların doqquz prinsipi olduğu göstərilir:

1. tərbiyəedici təlim prinsipi;
2. inkişafetdirici təlim prinsipi;
3. təlimdə müvəffəqiyyət əldə etmək prinsipi;
4. bütün şagirdlərlə əks-əlaqə prinsipi;
5. müntəzəm olaraq təkrar etmə prinsipi;
6. optimal psixi gərginlik prinsipi;
7. təlim prosesində şagirdlərin maksimum iştirakı prinsipi;
8. təlimdə yaxın inkişaf zonasına yönəltmə prinsipi;
9. müəllim və şagirdlərin vahid məqsədlər üçün birləşməsi prinsipi [Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R., 2006].

Pedaqoji texnologiyalarda mühüm məsələlərdən biri də tərbiyə və təlim prosesində böyüklərin uşağa münasibətidir. İstər valideynlər, istərsə də tərbiyəçi-müəllimlər uşaqlarla ünsiyyət qurarkən onların əsas məqsədi uşağı şəxsiyyət kimi formalaşdırmaqdır.

Təlim prosesində tərbiyəçi-müəllim uşaqların fiziki, psixi, intellektual, sosial, emosional və yaradıcı inkişafı üçün inkişafetdirici, öyrədici mühit yaradır. Bu baxımdan təhlükəsiz və həvəsləndirici mühiti formalaşdırmaqla müstəqil və qrup tədqiqatları, oyun, uşaqların öz yaşlıları ilə və böyüklərlə qarşılıqlı əlaqədə inkişafını dəstəkləyir.

Uşaqyönümlü inkişafetdirici mühitdə tərbiyəçi-müəllim uşaqların irəli sürdükləri fikirlərə, təşəbbüslərə hörmət və diqqətlə yanaşır, uşaqlara nəyi, necə və kiminlə öyrənmək, oynamaq istəklərinə imkan yaradır, yəni hər bir tərbiyə-

çi-müəllim uşaqların diqqətini təlim prosesinə cəlb etməyə, məşğələ zamanı onların daha fəal olmalarına və bilikləri asanlıqla mənimsəmələrinə çalışmalı, uşaqları maraqlandıran hər bir sualı səbrlə, aydın və düzgün şəkildə cavablandırmalı, problem-situasiya yarandıqda onun həlli yollarının uşaqlar tərəfindən müstəqil şəkildə axtarılıb tapılmasına nail olmalıdır. "Məşhur alman pedaqoqu A.Disterveq deyirdi ki, yaxşı dərs deyən müəllim yaxşı da tərbiyə edir. O, müəllimi bütün məşını hərəkətə gətirən qüvvənin mənbəyi hesab edir və deyirdi ki, müəllim bu məşına can və hərəkət verməyi bacarmalıdır" [İlyasov M., 2013].

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə işi elə qurulur ki, təlim daha çox uşaqların fəallığına əsaslanır. Tərbiyəçi-müəllimlər isə həmin fəallığı istiqamətləndirirlər. Təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsi uşaqlara daha çox müstəqillik verir, onlara öz fikirlərini sərbəst, çəkinmədən söyləmək, arzu və istəklərinə müvafiq məşğuliyyət seçmək üçün şərait yaradır. Məşğələ prosesində uşaqların təlim yükünün düzgün müəyyənəndirilməsi mühüm məsələlərdən biridir.

Müşahidələr göstərir ki, pedaqoji prosesin təşkilində yeni təlim metod və texnologiyalarından istifadə daha yüksək nəticələr alınmasına gətirib çıxarır, uşaqlarda müstəqillik, təfəkkür fəallığı, işgüzarlıq, məsuliyyət kimi keyfiyyətləri formalaşdırır. Bu prosesdə uşaqlar müqayisə aparır, təhlil, tərkib əməliyyatlarına qoşulurlar. Məntiqi-riyazi oyunlar məntiqi təfəkkürün inkişaf formalarından biridir. Oyunda müxtəlif psixi proseslər aktivləşir və ixtiyari xarakter alır. Riyazi oyunlardan istifadə pedaqoji prosesin effektivliyini artırır, uşaqlarda yaddaşın, təfəkkürün, diqqətin, təxəyyülün inkişafına kömək edir, onların zehni inkişafına böyük təsir göstərir.

Pedaqoji texnologiyalar bütün təlim prosesi və biliklərin mənimsənilməsi, insan resursları və texniki resurslar, onların qarşılıqlı təsiri nəzərə alınmaqla təhsildə daha səmərəli nəticələrə nail olmaq üçün tətbiq edilən sistemə planlaşdırma, fəaliyyət və qiymətləndirmə metodlarıdır. Pedaqoji texnologiya mahiyyət etibarilə təlim-tərbiyə prosesinin layihələndirilməsinin sistemli metodu kimi səciyyələndirilir. O, prosessual kateqoriya kimi bilavasitə tədris və tərbiyə prosesi ilə, müəllimin, şagirdin fəaliyyəti, onun strukturu, vasitələri, metodları və s. ilə bağlıdır.

Pedaqoji texnologiyaların uğurlu təşkili və tətbiqi onun ümumi prinsiplərini də yaxşı bilməyi tələb edir. Təhsildə, təlim-tərbiyə prosesində texnologiyaların və texnoloji yanaşmaların tətbiqi sosial fəaliyyətdə yeni strateji inkişaf istiqaməti olub, böyük elmi və təcrübi əhəmiyyət kəsb edir.

Uşağın zehni inkişafı mürəkkəb prosesdir. Onun öz istiqamətləri, qanunauyğunluqları və xüsusiyyətləri var. Zehni inkişafın həyata keçirilməsində məqsəd uşağın idraki maraqlarının, tələbat və bacarıqlarının, onun müstəqil axtarıclılıq

fəaliyyətinin emosional-hissi təcrübə əsasında formalaşdırılmasıdır. Bununla yanaşı, sensor, nitq inkişafı, dərk etmə qabiliyyətlərinin (müqayisə etmək, fərqləndirmək, ümumiləşdirmək və s.), ətraf aləm haqqında ilkin təsəvvürlərin və anlayışların, əşyavi fəaliyyətin, dərk etmə tələblərinin formalaşdırılmasının (informasiya almaq, təlim prosesində fəallıq, ətraf aləmin dərk edilməsində müstəqillik) bünövrəsinin bu dövrdə qoyulmasıdır. “Uşaqlar təmasda olduqları əşyaların adlarını, əlamətlərini, necə hərəkət etmələrini düzgün ifadə etmək, bu istiqamətdə məntiqi mühakimə yürütmək, düzgün, sadə ümumiləşdirmələr aparmaq, əqli nəticəyə gəlmək kimi qabiliyyətlər nümayiş etdirirlər. Riyazi tapşırıqların həlli zamanı uşaqlarda induksiya və deduksiya, təhlil və tərkib, təsnifatmə və sistemləşdirmə, ümumiləşdirmə kimi mühakimə qabiliyyətləri inkişaf edir, tənqidi, məntiqi, yaradıcı təfəkkürün inkişafını təmin edir” [Baxışova Ş., 2018].

Beləliklə, bu nəticəyə gəlmək olar ki, məntiqi oyunların pedaqoji imkanları çox böyükdür. Məntiqi oyunlar və məşqlər uşağın şəxsiyyətinin bütün cəhətlərini inkişaf etdirir, gizli zehni və intellektual qabiliyyətləri aktivləşdirir. Oyunlarda məkan və praktik hərəkətlərin mənimsənilməsi nəticəsində uşaqlar cisimlərin xassələrini və münasibətlərini, ədədləri, hesablama hərəkətlərini, zaman münasibətlərini, nə ticə çıxarmağı, təsnif etməyi, ümumiləşdirməyi, məntiqi, problemli tapşırıqları həll etməyi öyrənirlər. Bütün bunlar uşağın təlimdə uğur qazanmasına imkan verəcək.

Fəal təlimi həyata keçirmək üçün əsas iş formalarından biri olan qrup şəklində təlimə, “tərbiyəçi-müəllim – uşaq” dialoqundan imtina edilməsi və “tərbiyəçi-müəllim – qrup – uşaq” üçbucağı çərçivəsində qarşılıqlı münasibətlərə keçmək nəzərdə tutulur. Qrup işinin gedişində uşaqların birgə fəaliyyəti nəinki əməkdaşlıq və müxtəlif problemləri bir yerdə həll etməyi öyrənirlər, həm də hər bir uşağın idrak prosesinə cəlb edilməsini təmin edir, onlara öz fikrini sərbəst şəkildə ifadə etmək və başqalarını dinləmək imkanı verir. Bu da, öz növbəsində, hər bir uşağın təlim prosesində öz bacarıqlarını nümayiş etdirməsi, özünə inamının artması, özünü tam dəyərli şəxsiyyət kimi dərk etməsi üçün şərait yaradır.

Məşğələni yeni təlim metodları ilə keçirmək istəyən tərbiyəçi-müəllimin mövzuya hazırlığı geniş və əhatəli hazırlıq mərhələsindən başlayır. Belə ki, keçəcəyi məşğələyə hazırlaşmaq üçün tərbiyəçi-müəllimin mövzunu mükəmməl bilməsi, onu yeni elmi məlumatlarla zənginləşdirməsi vacibdir. Mövzunun əsas ideyasına əsaslanan məqsəd aşkar edilir ki, bu da mövzunun tədrisində hansı metodun, üsulun tətbiq ediləcəyini, uşaqda hansı bacarığın formalaşdırılacağını müəyyən edir. Tərbiyəçi-müəllim mövzunu planlaşdırır və hazırlığa böyük vaxt, zəhmət tələb olunur. Məşğələyə tərbiyəçi-müəllim nəzarət edir və uşaqları fəallaşdırır. Uşaqlar qrup otağında tam sərbəstdirlər. Çətinlik yarananda tərbiyəçi-müəllim isti qamətverici suallarla uşaqların diqqətini onların yol verdiyi nöqsana yönəldir.

Məşğələdə uşaqların idrak fəallığını yüksəltmək və emosional mühit yaratmaq məqsədi ilə oyun priyomlarından istifadə etmək lazımdır.

Təcrübə göstərir ki, elmi-pedaqoji əsaslara söykənən planlı, sistemli, məqsədyönlü, demokratik rəhbərlik və nəzarət pedaqoji prosesin səmərəliliyini artırır. Pedaqoji proses müasir tələblər baxımından idarə olunarsa, işin səmərəliliyinə nail olmaq mümkündür. Pedaqoji prosesin təşkilinə verilən didaktik, pedaqoji, psixoloji tələblər nəzərə alınarsa, pedaqoji prosesə yeni yanaşmaların tətbiq edilməsi təlim-tərbiyə prosesində daha yüksək nailiyyətlərin əldə olunmasını təmin edir.

Təlim prosesində pedaqoji texnologiyalardan istifadə daha yüksək nəticələrin əldə olunmasına gətirib çıxarır, uşaqlarda müstəqillik, təfəkkür fəallığı, işgüzarlıq, məsuliyyət kimi keyfiyyətlər formalaşır.

Təlim prosesinin səmərəli təşkili üçün aşağıdakı şərtlərin nəzərə alınması zəruridir:

1. təlim prosesinin cəmiyyətin tələblərinə, uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə, arzularına, maraq və tələbatlarına əsasən təşkil edilməsi;

2. tərbiyəçi-müəllimin kommunikativ mədəniyyəti (uşaqlarla emosional kontakt qurmaq, öz emosiyalarını idarə etmək bacarığı, uşaqların vəziyyətini başa düşmək və s.);

3. tərbiyəçi-müəllimin zəngin biliyə malik olması, tədris və əxlaqi-iradi keyfiyyətləri aşılama bacarıqlarına, təlim-tərbiyənin təşkili metodikasına yiyələnməsi;

4. məktəbəqədər müəssisədə təlim prosesinin müvafiq proqram və təlim-tərbiyə vasitələri ilə, rejimə əsaslanaraq, əlverişli şəraitdə həyata keçirilməsi [Nəzərov A., 2012].

Beləliklə, təlim prosesinin təşkili müvafiq pedaqoji texnologiyaların və vasitələrin tətbiqini, tərbiyəçi-müəllim – uşaq əməkdaşlığı və fəaliyyətini özündə ehtiva edir.

Təlim prosesinin təşkilində yuxarıda sadaladığımız şərtlərin bir vəhdət halında həyata keçirilməsi zəruridir. Bu şərtlər dəqiq müəyyənləşdirildikdə və onlar arasında əlaqə tənzimləndikdə qarşıya qoyulmuş məqsədlərin həyata keçirilməsi müvəffəqiyyətlə nəticələnir.

Bütün deyilənləri ümumiləşdirərək belə nəticəyə gəlmək olur ki, tədris prosesində inkişafetdirici təlimin təşkil olunması üçün onun düzgün idarə olunması, təfəkkürü, müstəqil düşüncə tərzini inkişaf etdirən müasir pedaqoji texnologiyaların tətbiqi, “tərbiyəçi-müəllim – uşaq”, “uşaq – uşaq”, “tərbiyəçi-müəllim – uşaq – valideyn” münasibətlərinin düzgün qurulması böyük rol oynayır.

Təlim prosesində inkişafetdirici təlimin məzmununu müəyyənləşdirərkən aşağıdakı tələblərin nəzərə alınması məqsədəuyğundur:

1. uşaqların fiziki hazırlığının və əqli bacarıqlarının nəzərə alınması;
2. kiçik qruplarda və məktəbəhazırlıq qruplarında təlimin məzmununda vərisliyin gözlənilməsi;
3. təlim prosesində uşaqların idrak, təfəkkür və yaradıcı fəaliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi;
4. təlimin tərbiyələndirici və inkişafetdirici funksiyalarının nəzərə alınması;
5. bilik, bacarıq və vərdişlərin elmi əsaslar üzərində qurulması;
6. təlim prosesində yeni təlim metodları və texnologiyalarından istifadə [Əliyeva Ş., Həmidova X., Mustafayeva S., 2020].

Beləliklə, bu nəticə hasil olur ki, müasir pedaqoji texnologiyalar – bütün təlim prosesi və biliklərin mənimsənilməsi, insan və texniki resurslar, onların qarşılıqlı təsiri nəzərə alınmaqla təhsildə daha səmərəli nəticələrə nail olmaq üçün tətbiq edilən sistemətik planlaşdırma, fəaliyyət və qiymətləndirmə metodlarıdır. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində bu yeniliklərin həyata keçirilməsi uşaqların hərtərəfli inkişafı ilə nəticələnir.

Nəticə / Conclusion

Beləliklə, yeni təlim texnologiyalarından, innovasiyalardan istifadə dedikdə yeniliklərin axtarışı, mənimsənilməsi, tətbiqi başa düşülür. Pedaqoji yeniliklərin tətbiqi nəticəsində təhsil və təlim prosesləri dəyişdirilərək inkişaf etdirilir. Yeni təlim texnologiyaları – təlim-tərbiyə prosesində arzu olunan nəticəyə nail olmaq üçün elmi və praktik cəhətdən əsaslandırılmış üsul və vasitələrin məcmusudur.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində istifadə olunan yeni təlim texnologiyaları uşaqların hərtərəfli inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə həyata keçirilir. Yeni texnologiyaların təlim-tərbiyədə tətbiqi uşaqların öz fikirlərini aydın, düzgün ifadə etmələrinə şərait yaradır, onların bacarıq və qabiliyyətlərinin inkişafını təmin edir. Eyni zamanda, yeni texnologiyalar uşaqlarda yaradıcılıq qabiliyyətini inkişaf etdirir və tərbiyəçi-müəllimlərlə əməkdaşlıq etmək onlarda ünsiyyət mədəniyyəti formalaşdırır.

Tərbiyəçi-müəllim texnologiyaların yaradıcısıdır, çünki yeni texnologiyaların yaradılması yaradıcılıq olmadan mümkün deyil. Uşaqların təlim-tərbiyəsində, onların intellektual inkişafında yeni texnologiyalardan istifadə faydalı olduğu kimi, tərbiyəçi-müəllimlərə də bilik və bacarıqlarını təkmilləşdirmək, fəaliyyətlərini uşaqlarla əməkdaşlıq prinsipi üzərində qurmaq imkanı verir. Onlarda daim öz üzərində işləmək, yenilikləri öyrənmək və tətbiq etmək, tədqiqata qoşulmaq zəruriyyəti yaradır.

Beləliklə, məktəbəqədər təhsil sisteminin yeniləndiyi hazırkı mürəkkəb mərhələdə yeni təlim texnologiyalarından istifadə edərkən uşaqların ehtiyacları, ma-

raqları, tələbatları, imkanları və vərdişlərinin nəzərə alınması vacibdir. Bunlar məktəbəqədər təhsilin şəxsiyyətyönümlü modelini müəyyənləşdirir, hər bir uşağ-da psixoloji müdafiə hissi və rahatlıq formalaşdırır. Bu gün əsas diqqət tərbiyəçi-müəllimin uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə dair məlumatlılığı ilə yanaşı, onların fərdi xüsusiyyətlərini, imkanlarını nəzərə almaq, uşağın fərdiliyinə, özünüqiyəmətləndirməsinə diqqət yetirmək, özünüinkişafını stimullaşdırmaqdır.

Məqalənin aktuallığı. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə prosesinin düzgün təşkili uşaqların məktəbə hazırlıq səviyyəsini yüksəldir. Bu baxımdan müasir pedaqoji texnologiyaların tətbiqi tərbiyəçi-müəllimdən yaradıcılıq və novatorluq tələb edir. Bunun üçün qabaqcıl iş təcrübəsini bilmək, ondan istifadə etmək kifayət deyil. Belə ki, tərbiyəçi-müəllim öz üzərində ciddi işləməli, nəzəri hazırlığını artırmalı, metodik ədəbiyyatı müntəzəm izləməli və hər məşğələyə xüsusi hazırlıq görməlidir, çünki təlim texnologiyalarına əsaslanan məşğələ tərbiyəçi-müəllimdən böyük zəhmət tələb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, burada məşğələlərdə yeni təlim texnologiyalarında istifadənin ən mühüm cəhəti olan uşağın təlim-tərbiyə prosesində mövqeyi, böyüklərin uşağa münasibəti araşdırılır. Uşaqlarla ünsiyyətdə olan tərbiyəçi-müəllim həmişə bu mövqeyə sadıq qalmalıdır: “Yanımda deyil, yuxarıda deyil, birlikdə olmaq!”. Məqsəd uşağın bir şəxsiyyət kimi inkişaf etdirilməsidir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalədən məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan mütəxəssislər, tərbiyəçi-müəllimlər, ali məktəblərin müvafiq fakültələrində təhsil alan tələbələr və bakalavrlar, tədqiqatçılar öz araşdırmalarında istifadə edə bilərlər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. (2009). “Təhsil xəbərləri”, № 4, s. 5–40.
2. “Məktəbəqədər təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 14 aprel, 2017-ci il, № 585-VQ.
3. Baxışova Ş. (2018). Məktəbəhazırlıq üzrə inkişafetdirici təlimin təşkili metodikası. Bakı, ADPU-nun mətbəəsi, 113 s.
4. Əlizadə Ə. (2008). Yeni pedaqoji texnologiyalar: bəzi psixoloji və pedaqoji məsələlər. Bakı, “Kurikulum”, s.71–80.
5. Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. (2006). Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, “Mütərcim”, 372 s.
6. İlyasov M. (2013). Müəllimin pedaqoji ustalığı. Bakı, “Elm və təhsil”, s. 216.

7. Səlimxanova X. (2012). Məktəbəqədər müəssisələrdə yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadənin imkanları. “İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə”, № 2, s. 23.
8. Nəzərov A. (2012). Müasir təlim texnologiyaları. (Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 29.06.2010-cu il tarixli 870 №-li əmrinə müvafiq olaraq hazırlanmışdır). Bakı.
9. Əliyeva Ş., Həmidova X., Mustafayeva S. (2020). İnkişafetdirici, dəstəkləyici və təhlükəsiz mühitin yaradılması. (modul dərsləri vəsaiti). “Azərbaycanda Milli Kvalifikasiya Çərçivəsinin İcrasına Dəstək” (EuropeAid/138339/DH/SER/AZ) layihəsi tərəfindən hazırlanmışdır. Bakı.